

**Ivo Říha, *Možnosti četby. Karolína Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*, Červený Kostelec 2012, 237 s.
ISBN 978–80–7465–035–2.**

Monografia Ivo Říhy z Katedry Kultury Literackiej i Sławistyki Uniwersytetu w Pardubicach proponuje czytelnikowi wyprawę w świat literatury drugiej połowy „stulecia pary i elektryczności”, po którym przewodnikiem będzie przede wszystkim dzieło Karolíny Světlej (1830–1899). Publikacja ta nie jest jednak kolejną monografią autorki, zawsze pozostającej w cieniu swej poprzedniczki – Boženy Němcovej. Autor – jak zapowiada zresztą w tytule – stawia raczej pytania o to, jak twórczość pisarki była (oraz jest) odczytywana, jakie są możliwości jej lektury.

Publikacja składa się ze wstępu, gdzie badacz wyznacza metodologiczne horyzonty swoich poszukiwań, oraz trzech głównych części rozprawy. Całość kończy krótkie podsumowanie, nota edytorska, angielskie streszczenie oraz – co godne pod-

kreślenia, bo ułatwiające ewentualną orientację w tekście (a niestety nie zawsze obecne) – indeks osobowy.

Wstęp Ivo Říha zaczyna od interesującego zestawienia dwóch opinii na temat jednego z najbardziej reprezentatywnych utworów pisarki, jakim jest *Powieść wiejska*. Konfrontuje ze sobą wypowiedzi pochodzące od rówieśnika Světlej – Vítězslava Háška oraz autora współczesnego, także pozostającego w sferze zainteresowań badacza – Jáchyma Topola¹. Doświadczenia lekturowe dwóch twórców z różnych okresów są odmienne, choć zgodna jest ocena wartości powieści, zasługującej w ich oczach na uznanie. Dzięki temu zyskujemy z góry wskazówkę, w jaki sposób prowadzony będzie wywód argumentacyjny w całej pracy. Podążając za rozważaniami Northropa Frye’a z *Anatomii krytyki*, Říha stawia w centrum uwagi kwestię podporządkowywania się artystów (reprezentowanych w tym konkretnym przypadku przez malarzy) tendencjom dominującym w momencie powstawania dzieła sztuki, które – aby się podobało – musi spełniać oczekiwania publiczności. Analogicznie podchodzi czeski badacz do recepcji twórczości Karolíny Světlej i chce – jak sam zaznacza – pokazać i zinterpretować „przemiany podejścia wobec dzieła” autorki (s. 11²), w czym wykorzystuje narzędzia, jakich dostarcza między innymi hermeneutyka i założenia Hansa-Georga Gadamera. Przewodnikiem nieodłącznie towarzyszącym refleksjom metodologicznym pozostaje także przedstawiciel niemieckiej szkoły estetyki recepcji Karlheinz Stierle, profesor Uniwersytetu w Konstancji.

W dalszej części wstępu czytelnik zostaje zaznajomiony z bogatą literaturą dotyczącą bohaterki publikacji, od najstarszych prób monograficznych, choćby spod pióra Terezy Novákovéj czy Leandera Čecha, aż po prace współczesne reprezentowane między innymi przez Mojmíra Otrubę. Nie jest to jednak jedynie mechaniczne wyliczenie dotychczasowego stanu badań. Towarzyszy mu wartościowanie, dzięki czemu odbiorca poznaje naukowe preferencje autora. Przekłada się to na swoistą zgodność założeń uczonego z polemiką, jaką podjął przed ponad wiekiem czołowy krytyk morawski, co zresztą przewija się na kartach książki parokrotnie.

Następnie czeski badacz zarysowuje podstawową tezę swoich spotkań z dziełem Světlej, którą jest przekonanie o zasadności ponownego otwarcia kwestii tendencyjności, rozumianej jako wypełnianie przez twórczość literacką funkcji patriotyczno-wychowawczej. Stawia zatem Ivo Říha pytanie, dlaczego właśnie ta autorka „podległa dyktatowi zamówienia społecznego” i „jak na tym fundamencie został utworzony ów specyficzny kod komunikacyjny między autorem a odbiorcą” (s. 14). Tendencyjność badacz postuluje rozumieć szeroko, co pozwala na włączenie do kontekstu

¹ Na początku tego roku wyszedł zbiór studiów poświęconych twórczości Topola, którego redaktorem jest również Ivo Říha, *Otevřený rány. Vybrané studie o díle Jáchyma Topola*, Praha 2013.

² Wszystkie tłumaczenia fragmentów omawianej monografii pochodzą ode mnie (A.P.).

interpretacyjnego również uwag o charakterze metakrytycznym, a w konsekwencji doprowadza do przekonania o strategii „ruchu (udziału) w micie o wskrzeszonym narodzie”. Ruch ten jest udziałem samej Světlej, ale podlegają mu także jej czytelnicy.

Na zakończenie wstępu Autor pokrótce zapowiada treść poszczególnych części książki, ponownie doprecyzowując termin *utwory tendencyjnie otwarte* i zastrzegając, że te powszechnie spełniające powyższe kryterium (późne opowiadania i nowele, do których dodatkowo dołącza także powieści z lat sześćdziesiątych *První Češka* oraz *Na úsvitě*), pozostaną na marginesie jego rozważań. Literackie eksploracje prowadzone będą na materiale lekturowym uznawanym za szczyt twórczości pisarki. Są to przede wszystkim powieści z regionu Ještěd pisane na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych: *Vesnický román*, *Kříž u potoka*, *Frantína*, *Nemodlencec*. We wszystkich utworach opisujących dramatyczne losy i wybory bohaterów, w których pozornie nie występuje problematyka patriotyczna i wychowawcza, Autor poszukiwać będzie argumentów na poparcie tezy o dobowej tendencyjności dzieł, rozumianej jako „przejawy dziedzictwa mitu o wskrzeszeniu tożsamości narodowej” (s. 16). Taka (re)interpretacja zapowiada nowatorskie podejście do twórczości beletrystki, które były już niejednokrotnie przedmiotem licznych analiz i krytyk.

Zgodnie z zapowiedzią rozdział pierwszy – zatytułowany *K proměněným podob dobového diskurzu o národní literatuře: národní literatura a úkol spisovatele* – podnosi kwestię zadań stawianych przed pisarzami. Podobnie jak pozostałe części rozpoczyna go trafnie dobrane motto, tym razem zaczerpnięte z XIX-wiecznego studium Františka Chalupy poświęconego twórczości Světlej, odnoszące się do roli pisarza i literatury w społeczeństwie. Korzeni dyskusji w kwestii tak żywej w latach osiemdziesiątych XIX wieku szuka autor za Vladimírem Macurą dużo wcześniej, w pokoleniu, na czele którego stał Josef Jungmann. Nieco polemizując z autorem *Znamení zrodu* (głównie w związku z tym, co nazywa z przymrużeniem oka „czarną dziurą” w okresie poprzedzającym wystąpienia „budzicieli”), zgadza się jednak, co do głównych założeń o filologicznym charakterze tego nurtu, wzbogacając je o refleksje Karlheinz Stierle’go dotyczące mitu jako „publicznej fikcji” (s. 19). Idąc tym tropem, zakłada, że mit o budzącym się do życia narodzie wyzwolił także dyskurs o roli piśmiennictwa rodzimego, zwłaszcza wobec stałej potrzeby definiowania tożsamości narodowej w konfrontacji z dominującą kulturą niemiecką. Zaczynając niejako od końca jednego z etapów tej dyskusji (wzbudzające tyle emocji i kontrowersji *Naše dvě otázky* Huberta Gordona Schauera z roku 1886), badacz następnie penetruje źródła tego zjawiska, szukając ich wokół takich zagadnień, jak kwestie oryginalności/światowości literatury czeskiej.

Pierwszym zjawiskiem, wokół którego Autor skupia swą uwagę jest polemika, jaka miała miejsce w okresie poprzedzającym wystąpienie „majowców” między autorami skupionymi wokół czasopisma „Obzor”, kierowanego przez Jaroslava Pospíšila, a pisarzami związanymi z almanachem „Lada Nióla” Josefa Václava Friča. Z wielu problemów, jakie były poruszane na łamach tych publikacji, za najistotniej-

szy autor uznał właśnie oryginalność literatury narodowej. Ivo Říha w swych rozważaniach idzie między innymi śladami czołowego krytyka morawskiego – Leandera Čecha, omawiając przyczyny sceptycznego przyjęcia nowego almanachu. Kolejnym ze źródeł tego konfrontacyjnego zestawienia były także *Dějiny české literatury* Jaroslava Vlčka. Analiza postulatów zawartych w obu wydawnictwach pozwala na wniosek, że „majowcy” odwoływali się do idei zawartych w almanachu prowadzonym przez Friča. Interesująca jest również refleksja dotycząca wagi, jaką przywiązywano do oryginalności literatury czeskiej jako warunku wejścia w społeczność dojrzałych kultur przy jednoczesnych widocznych sympatiach wobec ruchu Młodych Niemiec.

Kolejny podrozdział części pierwszej został poświęcony zmianie, jaka dokonała się na scenie literackiej wraz z wejściem na nią pokolenia „majowców”, z którym związana była również Karolina Světlá. Niemniej w początkowej fazie to nie ona kształtowała program nowego ugrupowania. Główną rolę odgrywali tu przede wszystkim Vítězslav Hálek oraz Jan Neruda i to ich poglądy – dodajmy, zmieniające się w czasie – rekonstruuje Autor. Już sam tytuł tego fragmentu pozostawiony w formie pytania („odrzućmy kryterium literatury narodowej?”) sugeruje kierunek, w jakim zmierzać będą rozważania badacza. Říha polemizuje z upraszczaniem i zawężaniem tej pokoleniowej zmiany warty jedynie do czarno-białego konfliktu „starych” i „młodych”, szukając źródeł tej nowej jakości jeszcze przed wydarzeniami roku 1848, który stał się jednym z punktów wyjścia dla „majowców”. Problem literatury narodowej i kontrowersje wokół postulatów Háleka czy Nerudy stają się tak przyczynkiem do szerszego zagadnienia z nim związanego, jakim był spór o realizm (czy później także powracająca kwestia naturalizmu). Jego rekonstrukcja stanowi dalszą część tegoż podrozdziału, a dylemat „piękno czy prawda” wyeksplikowany przez twórcę czeskiej estetyki Otokara Hostinského będzie istotny także przy omawianiu poglądów autorki *Frantíny*. Ta achronologiczna perspektywa wykorzystana została dla podkreślenia słusznych wątpliwości wobec utartego przekonania o odrzuceniu przez „majowców” literatury w służbie idei narodowej. Debata końca lat pięćdziesiątych, pełna emocji i niejednokrotnie sprzeczności, mocno naznaczona także osobistymi animozjami biorących w niech udział, kwestii utilitaryzmu piśmiennictwa nie rozwiązała, stąd w kolejnych częściach rekonstruowane są stopniowo poglądy pozostałych jej uczestników. Sugerując wcześniej skłonność do modyfikacji poglądów głównych dyskutantów, badacz śledzi kontynuację dyskursu w latach sześćdziesiątych na przykładzie autora *Pieśni wieczornych*, by następnie rozwiązania kluczowego dylematu „prawda czy piękno” analizować u Josefa Durdíka, Otokara Hostinského, Jana Evangelisty Kosiny czy wreszcie przyjaciółki Světlej – Elišky Krásnohorskéj. Uczony zaznacza, że charakterystyczna zwłaszcza dla V. Háleka zmienność sądów w kwestiach estetycznych była widoczna i u innych osobowości wywierających wpływ na kształt ówczesnego życia kulturalnego. Efektem tego założenia jest ostatni podrozdział przynoszący omówienie publicystyki Karela Sabiny, a przede

wszystkim autora *Opowiadań ze starej Pragi*. Warto zwrócić uwagę, że Ivo Říha często szuka impulsów dla swoich poszukiwań choćby u przywoływanego już Leandera Čecha, akcentując jednakże również pomyłki, jakich ten dopuszczał się w swoich pracach. (por. s. 43, Autor zwraca uwagę na nieścisłość przy rekonstrukcji poglądów Háłka). Rozległa pierwsza część (s. 17–88), poświęcona wnikliwemu prześledzeniu dyskursu krytycznoliterackiego od lat pięćdziesiątych po niemalże koniec wieku XIX, ze szczególnym uwzględnieniem konfrontacji problematyki oryginalności *versus* światowości literatury czeskiej oraz roli, jaką w nim odegrali Hálek i Neruda, pozwoliła na konstatację, że to właśnie dzieło Karoliny Světléj najlepiej spełnia postulaty wysuwane przez głównych publicystów ugrupowania skupionego wokół almanachu *Maj*.

Konsekwencją takiego podejścia jest druga część publikacji nosząca tytuł *Karolina Světlá: účastnice a »téma« kritické rozpravy o úkolech národního písemnictví* (s. 89–152), w której autor analizuje twórczość autorki *Powieści wiejskiej* przez pryzmat kwestii otwartych w poprzednim rozdziale. Punktem wyjścia stają się zatem zagadnienia skupione wokół pytania o to, jakie poglądy (zwłaszcza w kwestiach estetycznych) miała Světlá (stąd zasadność szczegółowej rekonstrukcji debat prowadzonych w drugiej połowie XIX wieku). Zainteresowanie to przyjmuje postać bardziej szczegółowych poszukiwań zasygnalizowanych w tytule tej części. Uwagę Uczzonego przyciąga Světlá jako podmiot czynnie zabierający głos w tym ożywionym dyskursie (tu podkreślony jest zwłaszcza problem tendencyjności dzieła literackiego) oraz Světlá jako jego przedmiot (głównie beletrystyka autorki traktowana jako „ruch w miocie wskrzeszonego narodu“ poszukującego swej tożsamości).

Posiłkując się ponownie badaniami Karlheinz Stierle’go dotyczącymi recepcji dzieła literackiego, Ivo Říha kreśli najpierw wizerunek Světléj jako czytelniczki. Czyni to na podstawie bogatej literatury wspomnieniowej. Jak sam Autor podkreśla, w odróżnieniu od poprzednich prób monograficznych przystępuje do tej lektury z większym krytycyzmem, zdając sobie sprawę, iż dystans dwóch dekad, jakie dzieliły teksty zawarte na przykład w tomie Světléj *Z literárního soukromí* od komentowanych w nich wydarzeń oraz znaczny stopień stylizacji literackiej, nie pozwala na bezkrytyczne podejście wobec zawartych tam poglądów. Te rekonstruowane są skupione wokół tego, czym jest literatura narodowa oraz jakie zadanie ma pełnić pisarz. Kolejnym źródłem wielu uwag o charakterze metakrytycznym są dla autora także parateksty, które towarzyszą analizowanym w części trzeciej powieściom z regionu Ještědu. To właśnie w różnego rodzaju przedmowach, wstępach, posłowiach – według Říhy – pisarka zawarła wskazówki dla czytelnika, zawierając z nim swoisty pakt lekturowy. Tendencja tworzenia literatury o charakterze patriotyczno-wychowawczym bardziej widoczna w przypadku tzw. utworów praskich Světléj jest obecna także w utworach z regionu Ještědu niemalże przez pisarkę sakralizowanego, tyle że nie w samym dziele literackim, a raczej w tekstach o charakterze komentarza. To

właśnie dlatego teksty sekundarne traktuje Autor na równi z treścią utworu, uznając je za integralną część kompozycji fikcyjnego świata. Warto w tym miejscu dodać, iż Ivo Říha, polemizując z Mojmiřem Otrubą na temat ich funkcji, jest krytyczny także wobec swoich wcześniejszych konstatacji z tomu *Ztěžklá křídla snů. Ženy v české literatuře* (s. 103), na co zwraca uwagę odbiorcy.

Istotną część drugiego rozdziału stanowi rekonstrukcja krytycznej recepcji twórczości Karoliny Světléj, którą Badacz uporządkował wokół trzech kręgów tematycznych. Pierwszym z nich, jak znów zapowiada tytuł, jest „polemika z dotychczasowym myśleniem o twórczości” autorki. Zaczyna on achronologicznie od publikacji Leandera Čecha (*Karolina Světlá. Kritická studie*) z początku lat dziewięćdziesiątych XIX wieku, dalekiej od pierwszych peanów i apologii pisarki towarzyszących początkom jej drogi twórczej. Gwoli ścisłości należy dodać, że wspomniane jest również późniejsze wydanie tego studium (z roku 1908), w którym Čech łagodzi ton swoich opinii. Zwracając uwagę na osamotnienie mało entuzjastycznego głosu czołowego krytyka morawskiego w końcu wieku XIX, podobną tendencję zauważa Autor w stuleciu następnym, kiedy także w krytycznej tonacji zostanie napisana broszurka Flory Kleinschnitzovej, poświęcona analizie postaci religijnych pochodzących z ludu w utworach K. Světléj. Impulsem do ponownego pochylenia się nad jej dziełem – jak podkreśla badacz – stała się wydana w drugiej dekadzie tego wieku korespondencja pisarki z Janem Nerudą, odkrywająca i oświetlająca wiele dotychczas niejasnych kwestii, związanych choćby z genezą poszczególnych utworów.

W kolejnych dwóch częściach drugiego rozdziału Ivo Říha porządkuje swój wywód wokół kwestii recepcji dzieła autorki i podkreśla znaczenie jej twórczości jako wypełnienia ideału twórcy narodowego i jako obrazu duszy narodu. Poszukiwaniom ideału rodzimego pisarza patronują przede wszystkim entuzjastyczne opinie wygłaszane głównie za życia Světléj, a pochodzące spod pióra Jana Nerudy, Františka Zákrejsa czy wreszcie pierwsza monograficzna próba Terezy Novákovéj. Co ciekawe źródłem tego „podziwu” są dla Autora również nekrologii publikowane w prasie po śmierci pisarki. W przypadku autora *Opowiadań ze starej Pragi* i jego zachwytów nad powieścią *První Češka* Badacz akcentuje ponownie perspektywę lekturową, obraną przez czytelnika Nerudę, dostrzegającego w powieściach Světléj i to, czego w nich czasem *de facto* nie ma. Większość z wymienionych krytyków zwraca uwagę na to, że widocznej tendencji patriotycznej towarzyszy nieodłącznie kwestia kobieca. Staje się to impulsem do porównań choćby z George Sand i upatrywania w postaciach stworzonych przez pisarkę wzoru kobiety patriotki.

Z kolei w ostatniej części (twórczość Světléj jako obraz duszy narodu) powraca kwestia specyficzności i światowości dzieła beletrystki. Tym razem Uczony „czyta” pisarkę oczyma Elišky Krásnohorskéj jako autorki szkicu *Dvě básničky lidu* (z roku 1880), gdzie Světlá jest stawiana obok Boženy Němcovéj. Następnie kwestię zasygnalizowaną w podtytule tego fragmentu Říha rekonstruuje na podstawie krytycz-

ných tekstów Františka Chalupy, K. V. Dvořáka i Ferdinanda Schulza. W ten sposób śledzi echa twórczości od lat pięćdziesiątych po dziewięćdziesiąte XIX wieku.

Ostatnia, trzecia część książki – o tytule nawiązującym do całości pracy *Možnosti četby: románové fikce Karoliny Světlé a jejich pohyb v mýtu o národním vzrůstě* (s. 153–212) – to propozycja ponownej własnej lektury utworów z okolic Ještědu. Kluczem, który posłużył Autorowi do porządkowania materiału, jest poetyka postaci literackiej, w niej bowiem ukryty jest obraz wyjątkowego charakteru narodu. Na początku Badacz przekonująco motywuje wybór utworów, będących przedmiotem rozważań – są to teksty uznawane „od zawsze” za szczytowe osiągnięcia tzw. powieści wiejskiej, można powiedzieć teksty kanoniczne. Łączy je ponadto region, w którym zakotwiczona jest ich akcja (poza sferą zainteresowania pozostanie *Kantůrčice*, co jest uzasadnione w przypisie, s. 155), i wreszcie tendencyjność, śledzona wcześniej w dyskursie krytycznym, wyrażona eksplcytnie w samym tekście literackim.

Ponownie Ivo Říha sięga do publikacji Leandera Čecha i stawia pytanie o zasadność rygorystycznej tezy, że przyczyną popularności pisarki było stosowanie przez nią „najprymitywniejszych środków technicznych”. Autor ogniskuje swoją uwagę, jak już było wspomniane, wokół kreacji postaci, zwłaszcza postaci kobiecych w czterech utworach. Są to *Vesnický román*, *Kříž u potoka*, *Frantina* i *Nemodlenec*. Refleksje rozpoczyna zagadnieniem odmienności – każda z postaci „przychodzi skądś”, jest niejako uosobieniem inności, przez co wzbudza w pozostałych bohaterach najczęściej silne emocje. Fenomen „przyjścia cudzoziemki” jest realizowany w tychże powieściach w różnych modyfikacjach, które uczony wnikliwie i przekonująco pokazuje, akcentując zwłaszcza jego powiązanie z kwestią retrospektywnej narracji i podkreślanej przez Světlą rolą narratora ludowego. Badacz dochodzi do wniosku, że odmiennosc/obcość jest dynamicznym motywem, którego semantyczne znaczenie ustalane w ramach Vodičkovskiej konkretyzacji może być formowane pod wpływem pozostałych komponentów struktury fikcyjnego świata utworu oraz zmienności w czasie doświadczenia czytelniczego (s. 183).

Drugą przekonująco uargumentowaną tezę jest przekonanie, iż obecna w powyższych utworach tematyka miłosna podporządkowana jest idei wychowawczo-patriotycznej. Starcie elementów męskości i kobiecości, prymarnie rozumiane jako „czynnik rozrywkowy”, pełni zatem dodatkową utylitarną funkcję, która w ówczesnym dyskursie krytycznym pozostała niezauważona i niedoceniona. Genderowe kategorie definiuje Autor w oparciu o pracę Pam Morris *Literatura i feminizm* i na tej podstawie przyjmuje tezę o dominującej w analizowanych dziełach zasadzie konfrontacji centralnej postaci kobiecej z męskimi protagonistami. Typologia amerykańskiej badaczki pozwala na charakterystykę większości bohaterek jako kobiet wyposażonych częściowo w atrybuty tradycyjnie przypisywane mężczyznom. Najbardziej widoczne jest to u Daleny w utworze *Nemodlenec*, co jest dla Říhy argumentem za brakiem w tym tekście „prawdziwego” mężczyzny. To zatem, co dla wcześniejszych

krytyków było „czynnikiem rozrywkowym”, kształtującym „dramatyczną lovestory”, jest dla Autora środkiem w służbie tendencji. Owa kobiecość bowiem to kwintesencja ideału zdolnego do poświęceń dla idei wyższej. Nie jest to jednak tak widoczne jak w utworach, nazywanych przez Badacza „tendencyjnie otwartymi”, które również dla porównania przywołuje w końcowej części tegoż podrozdziału (*Z našich bojů* czy *Ten národ*). Tu w sposób jasny i niepozostawiający złudzeń bohaterowie/bohaterki poświęcają się dla ojczyzny bądź – jak w przypadku opowiadania *Zovduši barikád* – ofiara ta nie jest konieczna, bo nie zachodzi konflikt naród – serce. Bohaterki powieści z okolic Ještědu, w których kobiecość nieodłącznie implikuje odmiennosc, łączy jeszcze jedno – wspomniana zdolność do ponoszenia ofiary. Jest to kolejny motyw, który czyni z nich wzór w owym siościście rozumianym kodzie komunikacyjnym pomiędzy autorką a jej czytelnikami.

„Ofiara jako szczyt kreacji ideału” jest przedmiotem refleksji w ostatnim podrozdziale książki Ivo Říhy. Jest interpretowana jako ostatni stopień formowania uczuciowego i moralnego profilu głównej bohaterki, swego rodzaju „końcowy egzamin”, któremu podlega każda z nich. Znowu nie jest to motyw jednakowo obecny w każdym utworze, a ponieważ śledzona we wszystkich tekstach tendencyjność nie jest widoczna na pierwszy rzut oka, to każda z ponoszonych ofiar jest komentowana przez kobiety tak, by nie pozostawić czytelnikowi wątpliwości co do sensowności podjętego poświęcenia.

Jak konstatuje Badacz w podsumowaniu tej części proponowanych przez siebie rozważań, przy założeniu istnienia owej specyficznej linii porozumienia między autorką i czytelnikiem (umacnianej choćby przez parateksty) lud z okolic Ještědu może być traktowany jako *pars pro toto* narodu czeskiego, wskrzeszonego, silnego, wycmancypowanego, z którego wyrastają idealne, wyjątkowe, niemniej jednak prawdopodobne bohaterki (s. 212).

Książka Ivo Říhy przynosi portret Karoliny Světlé bez patosu i aureoli, jaką wokół jej twórczości roztoczyła choćby Eliška Krásnohorská. Ponowna lektura, zarówno jej dzieła beletrystycznego (w części trzeciej), jak i pozostawionej przez nią spuścizny wspomnieniowej czy publicystyki (przede wszystkim w części drugiej), pozwoliła pokazać pisarkę uznawaną za swego życia za wcielenie ideału twórcy narodowego w nieco innym świetle, a tym samym uczynić ją bliższą także współczesnemu odbiorcy. Autor zaprasza do refleksji nad jej dziełem, stawiając pytania o aktualność poruszanej przez nią problematyki. Publikacja jest jedną z tytułowych możliwości lektury Světlé. Inspirując się nowymi kategoriami w dyskursie historycznoliterackim, Ivo Říha pokazuje, iż teksty powstałe w drugiej połowie XIX wieku mogą być odczytane na nowo na początku wieku XXI, a wnikliwy czytelnik odnajdzie w nich także inspirujące dla siebie kwestie.

Aleksandra Paják, Opole